

APIE TĒVYNĒ

I Pasikalbėjimai

Kiekvienas žmogus turi motiną. Kiekvienas taipogi žino, kaip nesuskaitomai daug padaro ji savo vaikams: ji davė mums gyvastį, išpenėjo, išaugino; kol buvome silpni ir maži, nešiojo mus ant rankų; susirgus mums, nemiegojo per naktis prie mūsų lošio; kol buvome kvailūs ir neišmanėliai, glėbėjo mus, saugodama nuo pikto; paaugus mums, mokino ir apskatinėjo apie Dievą. Bet apart tos motinos, atskyrios kiekvienam, žmogus turi dar antrąją, abelną dėl daugybės žmonių. Ta antroji motina – yra tai žemė, kurioje užgimėme mes ir mūsų tėvai, yra tai – Tėvynė. Pažiūrėkime, argi ne teisingai vadiname tėvynę motina? Motina davė mums gyvastį, bet tą gyvastį pradėjome tėvynėje; joje pamatėme šviesią saulele, joje išgirdome balsą matušėlės ir kitų žmonių. Nuo tėvynės, kaip nuo motinos, turime viską: ir peną, ir apdarą, ir gyvenimus. Valgome duoną, išaugusią jos plačiuose laukuose; geriame vandenį, tekantį jos upelėse ir šaltiniuose; dėvime marškinius iš linų, kuriuos taipogi išaugino ta mūsų žemelė.

Kaip kiekvienas turi motiną, taip pat turi ir tėvynę. O kaip vaikai turi tokią pat pravardę, kaip jų motina, taip pat lygu ir vaikai vienos tėvynės gauna jos vardą. Taip štai Vokietijoje gyvena vokiečiai, Francija yra prancūzų tėvynė; lenkai turi savo Lenkiją, o mūsų žemė, mūsų tėvynė, vadinasi Lietuva, taigi ir mes patys esame lietuviai.

Dalis Lietuvos vadinama yra Žemaitija; bet nereikia suprasti, jog tai yra kita žemė, jog žemaičiai – tai kita, atskira nuo lietuvių tauta. Ne. Yra tai viena, ta pati žemė, ta pati tauta, o Žemaitija vadinasi dėl to, jog guli žemiau už kitą Lietuvos kraštą, kuris dėl to Aukštaitija yra vadinamas. Ir tame vėl panaši mūsų tėvynė į motiną: kaip kiekvieno iš mūsų motina nors turi vardą ir pavardę, vienok nėra tai dvi ypati, bet viena motina, taip ir mūsų tėvynė, nors viena jos dalis vadinasi Žemaitija, kita Lietuva – yra viena tauta, viena Lietuva.

Kiekviena tauta turi savo atskirą kalbą. Vienos tėvynės, vienos tautos vaikai, vienodai ir kalba. Yra kartais skyrius tarp ne kurių žodžių (kaip štai pas mus žemaičiai ištaria ne kuriuos žodžius kitaip už lietuvius aukštaičius), bet skyrius tas yra labai mažas. Keli žodžiai yra kitoniški, iškalba truputį kitoniška, bet kalba ta pati, ir kiekvienas žemaitis susikalbės kuo lengviausiai su lietuviu. O nuvažiuok pas lenkus ar maskolius ir pamėgink susikalbėti su jais! Nieko nesuprasi, ką jie tau kalbės, nė jie tavęs nesupras. Lietuvis turi gerai pasimokinti, kol galės susirokuoti su Lenku ar Maskoliu. Kalba jų yra mums visiškai svetima, nes ir jie patys yra svetimi ir skiriasi nuo lietuvių visukuo. Čia jau galime numanyti, jog tėvynė – tai ne tik ta mūsų žemė su savo užiančiais miškais, žaliais laukais, kalnais ir kloniais. Viskas tas yra tiktai viena jos pusė, viena jos dalis. Kaip žmogus susideda iš kūno ir iš dvasios, taip ir tėvynė turi kūną ir dvasią. Žemė ta, miškai, kalnai, laukai – yra tai tik kūnas tėvynės; o dvasia jos – tai mūsų tikėjimas, kalba, dainos, būdas.

Kiekvienas žmogus, norintis būti tikru žmogumi, turi būtinai žinoti, kaip vadinasi jo tėvynė, kas ji tokia yra. Žmogus, neišmanęs, ar jo tėvynė Vokietija, ar Lenkija, ar Maskolija, ar Lietuva, ar jis pats yra lenkas, ar vokiečių, ar maskolis, ar lietuvis, nevertas vadintis žmogumi; yra jis panašus į gyvuolį, kurs paaugęs, nebepažįsta savo motinos ir užmiršta suvis, jog ją kanakados turėjęs. Gyvuolis yra sutvėrimas beprotiškas, ir

nuo jo proto negalime reikalauti, bet žmogus, turėdamas protą ir nemirštančią dvasią, turi būtinai atminti, pažinti gerai ir mylėti savo antrąją motiną – tėvynę.

Taigi, kad kas mus paklaustų, kas mes tokie esame, kas mūsų tėvynė atsakytumėme:

Mūsų tėvynė vadinasi Lietuva, o prie jos priguli ne tik ta žemė, kur gyvename mes, lietuviai, bet ir lietuviška kalba, kurią vartojame, lietuviškos dainos, mūsų dainuojamos, katalikiškas tikėjimas, kurį išpažįstame, ir mūsų senovės būdas. Visa tai yra Lietuva ir mes patys esame lietuviai. Mūsų tėvynė Lietuva, yra mūsų antra motina ir turime ją lyg motiną, mylėti. Klausykite, kaip gražiai rašė apie tėvynę vienas garsus mūsų dainius.

*Kur bėga Šešupė, kur Nemunas teka,
Ten mūsų tėvynė, graži Lietuva,
Čia broliai artojai lietuviškai šneka,
Čia skamba po kaimus Birutės daina.*

*Tegul bėga mūsų upės į mares giliausias,
Tegul skamba mūsų dainos po šalis plačiausias!*

*Nuo Lenkų rubežių, lig Rusų ir Prūsų
Gyveno per amžius garsingi tėvai;
Ir šventą tą žemę prisakė dėl mūsų
Mylėti ir ginti, ir mirti liuosai.*

*Tų rubežių neužleisime nuo Gduų ir Prūsų.
Ir mylėsime, ir apginsime šalį bočių mūsų!*

*Čia Vytautas didis garsiai viešpatavo
Ir pikto Kryžioko sulaužė ginklus,
Čia bočiai už saldžią liuosybę kariavo,
Čia mūsų tėvynė ir buvo, ir bus.*

*Čia, kur Vytautas didis valdė mus ir gynė
Bus per amžius, kaip ir buvus, Lietuva-tėvynė!*

*Apsergėk, Aukščiausi, tą mylimą šalį,
Kur bočių sodybos, kur tėvų kapai!
Tegul jai užkenkti kaimynai negali,
Mes Tavo per amžius vargingi vaikai!*

*Neapleisk, Aukščiausi, mūsų ir brangios tėvynės,
Maloningas ir galingas per visas gadynes!*

(Maironis)¹

II

Apie Tėvynės meilę

Jeigu tėvynė yra mūsų motina, tai suprantamas daktas, jog turime ją kaip motiną mylėti. Pats Dievas ĩliejo meilę tėvynės ĩ mūsų širdį žmogaus; su ta meile žmogus užgema ant svieto. Kaip kiekvienas myli savo motiną, taip kiekvienas myli savo tėvynę, kiekvienam brangi ta žemė, kur jisai užgimė, ta kalba, kurioje pirmus žodžius ištarė. Gyvendamas tėvynėje žmogus negali gerai suprasti, kaip ji jam brangi, nes tada tepažįstame vertę ir brangumą kokio nors daikto, kada mums jo netenka. Tik persiskyręs su tėvyne, išvažiavęs ant ilgesnio laiko, mato žmogus, kaip ilgu ir sunku be jos, visokios grazybės svetimos šalies greit atsibosta jam; apsiaustas ilgėjimu, nemato jų. Rodosi jam, jog svetur ir miškai ne taip gražiai ūžia, kaip tėvynėje, ir medžiai ne taip aiškiai žaliuoja, ir žiedai ne taip kvėpia, ir svetima kalba neskamba taip meiliai. Lyg tartum iš širdies kiekvieno žmogaus yra išaugę siūlai, kurių galai priaugo prie tėvynės; juo daugiau atsitolina jis nuo savo gimtinės, tuo daugiau siūlai

tos išsitempia ir traukia atgal; o širdis nuo to traukimo nepaliauna sopėti.

Pavyzdžius to ilgėjimosi matome kasdieną. Eina mūsų vaikiniai su kariuomene ĩ Kaukazą ar ant kokio Amūro; nuėję rašo laiskus, o kiekvienas pripildytas dejavimų, jog ilgu jiems svetimoj šalyje, ir liūdnu, ir sunku. Ir laukia, lyg išganymo valandos, sugrįžimo ĩ tėvynę. Važiuoj mūsų lietuviai ĩ Ameriką. Juk ne kuriems iš jų labai ten gerai klojasi: turi uždarbį kur didesnį kaip Lietuvoje, skaniau valgo, balčiau dėvėja, minkščiau guli. Rodos, ko gi jiems trūksta? O vienok nesijaučia laimingi, nes netenka jiems tėvynės. Ilgu jiems savo gimtinės. Ir tas ilgėjimas gražia jiems širdį lyg kirmėlė, neduodamas ramumo. Surinkęs tat truputį skatikų, skubinasi kiekvienas atgal ĩ Lietuvą, čionai nors kaulus savo paguldytų. Ne vien tik lietuviai, bet visi žmonės visur ir visados turi tą prisirišimą prie savo gimtinės. Yra šioje pasaulėje šalis, kur taip šaltas oras, jog viešpatuoja tenai amžina žiema. Visa žemė apdengtu sniegais ir ledu; medžių visiškai nėra, o iš kitų augmenų tik sausūs, kieti kiminai auga po sniegais; paukščių taipogi nesutiksi; iš gyvulių gyvena tik reniferas, panašus ĩ briedį, ir šuo. Ir tose šalyse gyvena žmonės. Neturėdami nė medžių, nė kitos medegos trioboms statyti, išstato jas ledo. Vienuinis jų gyvenimo įrankis yra reniferas: jo mėsą valgo, pieną geria, iš jo kailio siuva sau apdarus. Galima suprasti, koks liūdnas ir menkas yra jų gyvenimas. O vienok ir tie šiaurės žmonės, nuvesti ĩ šiltus kraštus, kurių gyventojai viso ko per tekę, kur visokie skanūs vaisiai, gražiausi žiedai – ima ilgėtis savo menkos tėvynės, savo snieguotų laukų ir ledinių triobų. Ir jie mat myli savo tėvynę, nors tokią menką, liūdną, negražią, nes ten jie užgimė, išaugo, tai jų žemė. Savo, nors menkas ir negražus, visados meilesnis ir brangesnis už svetimą, nors puikų ir gražų. Juk jeigu kokia ponija paėmus mus, duotų visokias gėrybes: skanų valgį, puikius, gražius rūmus, visgi

negalėtų ji mums užstoti motinos; vis ilgu būtų savo matušės, nors ji būtų bėdna, išalkusi ir apdriekusi.

Dievas įdėjo į kiekvieno žmogaus dvasią kibirkštėlę meilės tėvynės. Bet žmogus gali tą kibirkštėlę išpūsti į didžią liepsną ar visiškai užslėgti.

Yra žmonių, kurie taip užgesina savyje tą Dievo duotą kibirkštėlę, jog visiškai užmiršta apie savo tėvynę. Išsižadėję savo kalbos, sanbrolių, o kartais net tikėjimo, priima svetimą kalbą, papročius. Kur jiems geriau – ten jų tėvynė; kas duoda baltesnę duoną – tas jiems ir sanbrolis.

Ko verti tokie žmonės, apleidžiantieji savo motiną – tėvynę, išsižadžiantieji jos, supranta kiekvienas ir kiekvienas pavadinus juos niekšais.

Juo doresnis žmogus, tuo giliau myli jis tėvynę; kibirkštėlė jo širdyje išsiplatina į didžią liepsną, kuria apima ir apšildžia visą tėvynę su jos žeme, žmonėmis, kalba, būdu ir stumia žmogų, užmiršus apie save, pasiaukauti dėl jos labo. Kiekviena tauta turėjo tokius tėvynės mylėtojus; jų vardai minavojami ir godojami jų tautiečių netaps niekados užmiršti; jų garbė eina per visus laikus; tėvai pasakoja apie juos savo vaikams, o tie vėl saviesiems.

Ir mūsų tėvynėje, Lietuvoje, daugel buvo tokių didvyrių. Buvo Mindaugas, buvo Gediminas, buvo Algirdas ir Kęstutis, buvo didysis Vytautas. Jų tėvynės meilė, tai buvo meilė! Senovės laikuose, jiems gyvenant, būdavo labai daug karių; tautos be paliovos užpuлдavo viena ant kitos, norėdamos vieną kitą nuveikti. Kas buvo geras tėvynės sūnus, kas nenorėjo įduoti savo motinas į priešų nagus, tas turėjo be paliovos kariauti. Taigi jie ir kariavo! Aukaudami viską dėl labo tėvynės, vargo, žuvo, kentėjo alkį ir šaltį, nuo ryto lig vakaro ant žirgo, neišleisdami kardo iš rankos, grūmėsi su Lietuvos neprieteliais. Didesnė jų dalis ir gyvastį savo paaukavo, krisdami karėse. Jų visas gyvenimas buvo tai vienas sunkus darbas, pašvėstas tėvynei.

Mylėdami tėvynę, turime garbinti ir tuos didvyrius, neužmiršti jų vardų, vaikams apie juos pasakoti; taip pat, kaip mylėdami tikrai motiną, godojame ir mylime jos geradėjus. Ir dabar yra pas mus tokių tėvynės mylėtojų. Tik netarnauja jie taip, kaip anieji senovės didvyriai, kovodami su kardu rankoje. Daug metų nuo to laiko praėjo, persimainė labai aplinkybės ir sąlygos gyvenimo: karių dabar mažiau, nebegalime kovoti už tėvynę kardu. Dabartinieji didvyriai kitokiu būdu tarnauja tėvynei: jie kovoja žodžiu. Mylėdami užvis tėvynę, nori jie, kad jos vaikai būtų liوسي, dori, apšviesti, turtingi ir tam siekiui aukauja savo gyvenimą. Rašo knygas, išleidžia laikraščius, mokina, idant lietuviai apsišviestų, galėtų atskirti gerą nuo blogo, idant įgiję daug naudingų žinių, paliktų turtingesni. Rūpinasi, kad mūsų lietuviška kalba būtų vartojama ir godojama visoje Lietuvoje, kad jos neterliotų maskoliški ir lenkiški žodžiai, kad skambėtų ji taip grynai, kaip skambėjo Gedimino ir Kęstučio laikuose. Nesigailėdami nė triūso, nė spėkų, darbuojasi jie be paliovos ant naudos tėvynei. Kiek tai daktarų, nors galėtų svetur gauti daug geresnias vietas, sėdžia vienok Lietuvoje, nes nori gelbėti savo žmones, nori tarnauti savo tėvynei. Netraukia jų turtai svetimos šalies, velija juodesnę duoną – by tik lietuviškąją. Kiek kunigų, triūsaujančių ir kitokių žmonių! Ir jie visi, kaip anieji senovės didvyriai, aukauja savo liuosybę ir gyvastį dėl tėvynės. Maskoliška valdžia, suprasdama, jog lietuviai apsišvietę, susipratę kas esą, nebevergaus jai taip, kaip ligšiol vergavo, – persekioja kaip įmanydama tuos tėvynės mylėtojus. Nesilauna daryti kratas, tyrinėti, o už kiekvieną lietuvišką knygelę žudo juos kalėjimuose arba siunčia į tolimą Sibirą. Ir žūsta lietuviai būriais...

Bet pražuvus vieniems, atsiranda į jų vietas kiti, kurie darbuojasi su tokiu pat pasišventimu. Nebaugina jų nė drėgni kalėjimai, nė šaltas Sibiras, gatavi jie yra ant visoko – nes

tėvynę myli daugiau už save. Taigi supraskime, jog juo žmogus yra doresnis, juo aukščiau yra jis iškilęs dvasia, tuo didžiau myli jis savo tėvynę.

Supraskime, jog kiekvienas žmogus turi mylėti tėvynę kaip motiną savo, ir kaip turi priedermes kiekvienas vaikas dėl savo tėvų, taip pat turi jas ir dėl savo tėvynės.

III

Kaip reikia mylėti Tėvynę

Meilė be darbų nėra tikra meilė. Jei kas sakosi mylįs motiną, o negelbėjo jos varguose, neprižiūri ligoje, nesirūpino, kad ji būtų soti, laiminga ir linksma – tas meluoja; jo meilė nėra tikra, gili. Žmogus, mylįs tikrai, rūpinasi iš visų spėkų apie mylimą ypata; gatavas yra ant didžiausių aukų, by tik tai mylimai ypatai suteiktų laimę. Taip pat, jeigu mes mylime tėvynę, tai norime, kad ji būtų liuosa, dora, laiminga, turtiniga; norime to ir, žinoma, turime stengtis, kad ji tokia taptų. Bet ką gi reikia daryti tam siekiui? Visu pirmu atminkime, jog tėvynė – tai ne kokia atskiri ypata; ji susideda iš žmonių. Taigi jei kiekvienas iš mūsų, lietuvių, bus liuosas, doras, apšviestas – tai ir visa mūsų tėvynė Lietuva bus liuosa, dora, apšviesta.

Dėl to tai kiekvienas iš tėvynės mylėtojų turi pradėti darbuotis nuo savęs. Visu pirma turi suprasti, kas esąs ir pasakyti sau: esu lietuvis, ne koks lenkas arba maskolius; mano tėvynė yra Lietuva.

Jeigu esi lietuvis, tai, žinoma, turi lietuviškai kalbėti; jei myli tėvynę, turi mylėti ir vartoti tėvynės kalbą. Lietuvis turi Lietuvoje lietuviškai kalbėti visur ir visados. O kiek yra lietuvių, kurie pirmai progai atsitikus, kreipiasi prie maskoliškos kalbos, terliodami mūsų gražią kalbą maskoliškais žodžiais!

Susieina keli lietuviai ar tai ant turgaus, ar ant šventoriaus nedėldėniais, ir tuojau išgirsi: „Zdrastwuj, brat! kak pożyvajes?“*

Važiuoja lietuvis keliu, sutinka priešais atvažiuojant ką nors, tuojau išgirsi: „Lievieje! Davaj dorogu!“** Svetimas žmogus, pirmą sykį į mūsų tėvynę atvykęs, mislytų, jog čia maskoliai gyvena, jog atvyko į Maskoliją. Argi galima tokius lietuvius vadinti gerais, tikrais lietuviais? Ar galima pasakyti, jog jie myli savo kalbą? Ką žmogus myli, to nepameta, o jie žinodami kokį nors maskolišką žodį, tuojau pametę savo kalbą, kreipiasi prie kalbos mūsų priešų. Juk žinome gerai, jog maskoliai yra mūsų priešai, jog nori paversti mus į maskolius, išnaukinti net vardą lietuvių. Ir žinodami tai, ne tik nesiginame, bet patys lyg bepročiai puolame į priešų nagus, kaip puola plaštakė į ugnį. Juk jei pametę savo lietuvišką kalbą, imsime maskoliškai kalbėti, argi tada galėsime lietuviškai vadintis?! Būsime tada maskoliai, ir tada bus jau labai lengva išmainyti ir kunigus į barzdočius popus. Ir ar tik maskoliškai mėginame kalbėti? O lenkiškai? Kas tik truputį turtingesnis, kas nori pasirodyti didesniu ponu, tas tuojau lenkiškai pradeda plepėti. Mergaitės ir vaikinai, patarnavę porą metų dvaruose pas sulenkėjusių ponų, jau labai nenoriai lietuviškai tekalba, tarsi didžią mylistą darydami. O kiek yra tėvų, kurie nors tarp savęs šnekasi lietuviškai, nes trūksta jiems lenkiškų žodžių, bet su vaikais tik lenkišką kalbą tevirtuoja.

„Reikia, sako, vaikus mokinti lenkiškai, kad iš mažens priprastų prie tos kalbos. Mes nemokame gerai, bet norime, kad mūsų vaikai nebūtų tokie muzikai“. Ak, lietuviai lietuviai, kaip jūs esate kvailiai!

* Sveikas, broli! Kaip gyveni? (*rusų k.*).

** Kairiau! Leisk pravažiuoti (*rusų k.*).